

SZANSE I ZAGROŻENIA W ODBIORZE MEDIÓW PRZEZ DZIECI
OPPORTUNITIES AND THREATS IN THE RECEPTION OF MEDIA
BY CHILDREN

Skalski D. W.^{1,2}, Kowalski D.^{1,2}, Czarnecki D.^{1,2}, Graczyk M.^{1,3}, Orel I.⁴, Starikov V.⁴

¹Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej, Lwów, Ukraina

²Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego, Gdańsk, Polska

³Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach, Polska

⁴Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami Naturalnymi, Równe, Ukraina

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.14.20>

Streszczenie

Aby móc rozpatrywać zagadnienie dotyczące znaczenia mediów w procesie socjalizacji i określić, przynajmniej w przybliżeniu, jaki wpływ może wywierać szeroka dostępność mediów na przebieg tego procesu, należy podjąć próbę zdefiniowania pojęcia socjalizacji. Dla sformułowania problemu ogólnego, dotyczącego tego zagadnienia, zabieg taki wydaje się niezbędny. Wg Wincentego Okonia, socjalizacja jest ogółem, kompleksem działań, zawierających w sobie edukację i wychowywanie. Działania te podejmowane są w mniej lub bardziej uświadamiany sposób, ze strony społeczeństwa, rodziny, szkoły i środowiska społecznego. Działania te zmierzają do uczynienia z jednostki istoty społecznej, a więc, ich charakter dotyczy tego, aby umożliwić jednostce zdobycie takich kwalifikacji, nabycie i zinternalizowanie takich systemów wartości i osiągnięcie takiego rozwoju osobowości, aby w wyniku tego procesu jednostka mogła stać się pełnowartościowym członkiem społeczeństwa. Socjalizacja każdej jednostki przebiega, więc, w pewnym środowisku wychowawczym. W naukach społecznych i pedagogicznych zwykle środowisko wychowawcze ujmowane jest ze względu na jednostkę, na którą oddziałuje.

Słowa kluczowe: zagrożenia, wychowanie, szansa, media.

In order to be able to consider the issue of the importance of the media in the process of socialization and determine, at least approximately, what influence the wide availability of the media may have on the course of this process, an attempt should be made to define the concept of socialization. In order to formulate a general problem concerning this issue, such a procedure seems to be necessary. According to Wincenty Okoń, socialization is an overall, complex of activities that include education and upbringing. These activities are undertaken, in a more or less conscious way, by the society, family, school and social environment. These activities are aimed at making the individual a social being, so their nature is to enable the individual to acquire such qualifications, acquire and internalize such value systems and achieve such personality development that, as a result of this process, the individual can become a full-fledged member of society. The socialization of each individual takes place in a certain educational environment. In the social and pedagogical sciences, the educational environment is usually recognized in terms of the individual it affects.

Key words: threats, upbringing, chance, media.

Wstęp. Florian Znaniecki, określają środowisko wychowawcze jako „ogół grup i jednostek, z którymi w ciągu swego życia osobnik styka się prywatnie lub publicznie, bezpośrednio lub pośrednio, przelotnie lub trwale, osobiście lub rzeczowo (...)”. Znaniecki formułował swoją definicję w roku 1928, kiedy zapewne nie brano jeszcze pod uwagę szerokiego występowania i

wpływu środków masowego komunikowania. Jednak w definicji widać odniesienie do trzech zasadniczych obszarów strukturalnych środowiska wychowawczego: przyrodniczego, kulturowego i społecznego [19]. Można przyjąć, że w strukturze środowiska wychowawczego, media elektroniczne mieszczą się w obszarze oddziaływania o charakterze kulturowym i społecz-

nym [9]. W dzisiejszej rzeczywistości nie sposób uniknąć kontaktu z coraz bardziej ekspansywnym zasięgiem i oddziaływaniem mediów elektronicznych. Dostępność mediów jest ogromna i każdy z nas na każdym właściwie etapie swojej biografii styka się z ich wpływem. Treści przekazywane za pomocą tych mediów są niezwykle różnorodne, a ich charakter rozciąga się na wszystkie właściwie dziedziny życia i dotyczy różnych obszarów rzeczywistości [2; 8]. Fakt, że już od okresu niemowlęcego, jednostka w mniej lub bardziej uświadamiany przez osoby wychowujące sposób jest otaczana przez różnorodne formy przekazu, realizowanego za pomocą mediów, sprawia, że stają one jednym z nośników treści automatycznie niemal (zważywszy na kontakt z nimi na najwcześniejszym etapie socjalizacji) przyswajanych. Treści te stanowią czynnik oddziaływania w szeroko pojętym procesie socjalizacji i są elementem społecznie stanowionej natury. Istnieje prawdopodobieństwo, że część z nich będzie stanowić o systemie norm nawet na poziomie habitusów. Media elektroniczne są tak szeroko dostępne i emitują tak ogromną ilość treści, w tym o różnym oddziaływaniu normo i wzorcotwórczym, iż nie sposób pominąć ich roli i znaczenia w procesach socjalizacyjnych. Tym samym odpowiedź na problem dotyczący rozstrzygnięcia kwestii, czy szeroki dostęp do telewizji i Internetu wpływa w znaczący sposób na przebieg procesu socjalizacji może być wyłącznie twierdząca [1; 3; 11].

Metodologia badań. Problem badawczy, którego rozstrzygnięciu ma służyć niniejsze opracowanie, brzmi: Na ile telewizja i Internet mogą wpływać na przebieg procesu socjalizacji jednostki?

Według Stefana Nowaka „problematyka badań naukowych, to pewien zhierarchizowany zestaw pytań tego rodzaju, iż warunkiem udzielenia odpowiedzi na pytanie ogólne, są wcześniejsze odpowiedzi na pytania bardziej szczegółowe” [12]. Aby, więc, udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie ogólne, należy wcześniej sformułować problemy, których zbadanie pozwoli na charakterystykę wpływu wywieranego przez Internet i telewizję na proces socjalizacji jednostki [13].

Z postawionym problemem ogólnym, wiążą się następujące problemy szczegółowe:

1. Czy szeroki dostęp do telewizji i Internetu wpływa w sposób znaczący na przebieg procesu socjalizacji?

2. Czy wpływ telewizji i Internetu na przebieg procesu socjalizacji może być w jakiś sposób sterowany przez osoby uczestniczące w procesie wychowywania jednostki (rodziców, nauczycieli, itp.)?

3. Czy i na ile media elektroniczne zastępują jednostce uczestniczenie w takich realnych układach społecznych, jak grupa rówieśnicza, krąg rodzinny, grupa wsparcia, itp.

4. Jaki jest wpływ mediów na kształtowanie się systemu wartości (norm i wzorów) jednostki?

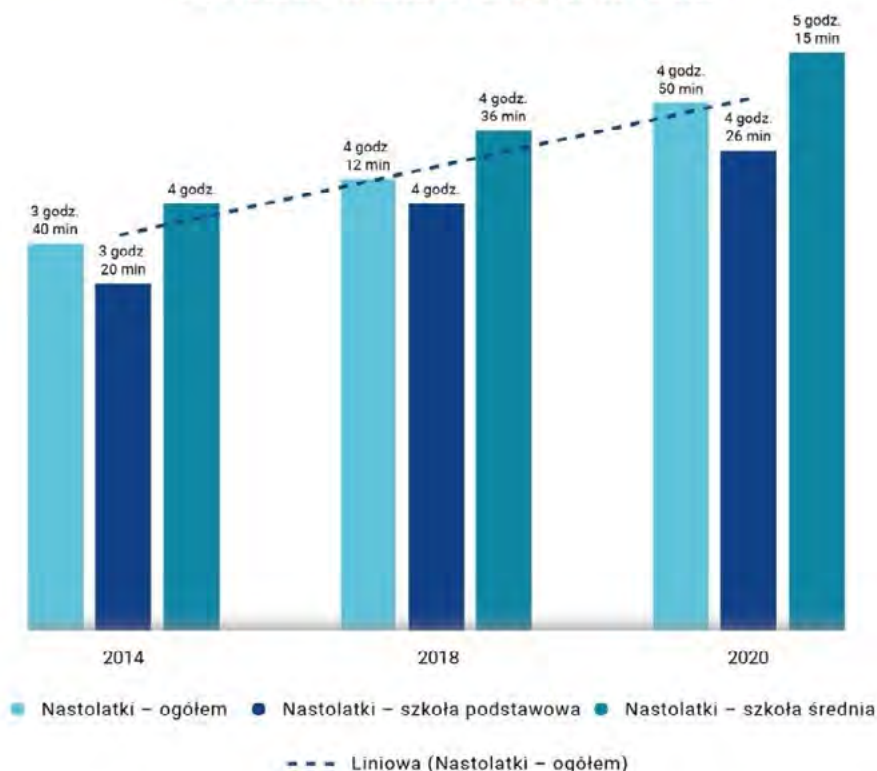
5. Na ile szeroki dostęp mediów elektronicznych może stanowić realną pomoc dla osób wychowujących we wprowadzaniu jednostek w takie dziedziny życia, jak wprowadzanie w kulturę i przygotowywanie do dopełnienia ról człowieka dorosłego?

Osoby odpowiedzialne za ukierunkowane wychowywanie jednostki powinny obserwować i analizować wszelkie wpływy, jakie oddziałują na jednostkę i składają się na ogólnie pojmowane środowisko wychowawcze. Z pierwszymi oddziaływaniami wychowawczymi dziecko styka się w rodzinie pochodzenia [4]. Właśnie rodzice powinni być osobami odpowiedzialnymi za to, jak te początkowe oddziaływania będą przebiegały. Biorąc pod uwagę fakt, że normy i wzory wpajane jednostce na najwcześniejszym etapie jej socjalizacji, są w jej naturze najsilniej ugruntowane, przyjmując często postać habitusów, bardzo ważne jest, aby to właśnie rodzice zwracali szczególną uwagę na to, jakie treści są przekazywane dziecku za pośrednictwem środków masowego komunikowania. Rodzina modyfikuje wpływ środków masowego przekazu na dziecko przez dobór publikacji, zachętę do oglądania lub odmowę zgody na oglądanie audycji telewizyjnych. Rodzina kształtuje w dziecku przekonanie o tym, w jaki sposób stając się dorosłym osobnikiem, będzie wpływało na przebieg życia zarówno własnego, jak i innych ludzi. Środki masowego komunikowania dają przewagę niektórym dziedzinom kultury w eks-

pansji społecznej i stałej obecności w sformalizowanym procesie socjalizacji; funkcją innych jest redukcja tej ekspansji do wielkości marginalnej”. Mówiąc o „ekspansji” Hajduk ma na myśli ekspansję o charakterze informacyjnym, dotyczącą różnych i bardzo rozległych obszarów rzeczywistości. Informacja, nie jest tu raczej rozumiana w sposób dosłowny, ale dotyczy sposobów interpretacji różnych zjawisk społecznych i nadawania im znaczeń. „Czy wpływają takie informacje na wybór drogi życiowej dokonywany przez rodziców dla dzieci albo przez dzieci dla siebie? Zbyt mało wiemy o tym oddziaływaniu, aby stanowczo o tym orzekać, brak bowiem badań sygnalizowanego problemu” [4; 6; 15]. W związku z powyższym odpowiedź na problem dotyczący tego, czy wpływ telewizji i Internetu na przebieg procesu socjalizacji może być w jakiś sposób sterowany przez osoby uczestniczące w procesie wychowywania jednostki (rodziców, nauczycieli, itp.) można sformułować jedynie

w formie hipotezy. Można zakładać, że rodzice rzeczywiście mogą wpływać na charakter treści odbieranych przez dziecko za pośrednictwem środków masowego komunikowania jedynie na etapie wczesnej socjalizacji [12; 17]. Przyjmując znaczenie właściwie ukształtowanych habitusów pierwotnych dla dalszego przebiegu życia i preferowanych sposobów budowania biografii, można założyć, że jednostka będzie korzystała z przekazów medialnych w sposób zgodny z jej systemem aksjonormatywnym. Podstawowym założeniem procesu socjalizacji, jest wprowadzanie w różne dziedziny kultury: nauki, ideologii, religii, kultury symbolicznej. W nowożytnej Europie dominującymi rodzajami są nauka i kultura symboliczna. Przez kulturę symboliczną należy rozumieć „system ocen i sądów normatywnych uznanych oraz obowiązujących w danej zbiorowości społecznej, pełniących rolę filtrów interpretujących działania ludzkie, niezbędnych do społecznego zaistnienia określonych efek-

Szacunkowy dobowy budżet czasu na korzystanie z internetu przez nastolatki w latach 2014, 2018 i 2020

Ryc. 1. Szacunkowy budżet czasu na korzystanie z Internetu

Źródło: thinstat.pl

tów tych działań (...). Według Edwarda Hajduka mass media pełnią w dzisiejszym świecie szereg ról, które odpowiadają postulatowi socjalizacyjnemu dotyczącemu wprowadzania w różne dziedziny kultury:

- mass media upowszechniają różne dziedziny kultury, także te, które nie są obecne w programie szkolnego kształcenia i nie będą obecne także w przyszłości,
- prezentują też ludzi różnych zawodów, nowych oraz ginących,
- upowszechniają różnorodne wzory przebiegu życia,
- prezentują różnorodne wzory sukcesu,
- pokazują wzory udanego życia realizowane w społeczeństwach europejskich lub społeczeństwach innych kontynentów,
- tworzą różne obrazy świata-zależnego i niezależnego od działalności ludzkiej,
- ukazują sukcesy i dramaty,
- obrazują postawy heroizmu, ale także okrucieństwa jakiego dopuszczają się ludzie.

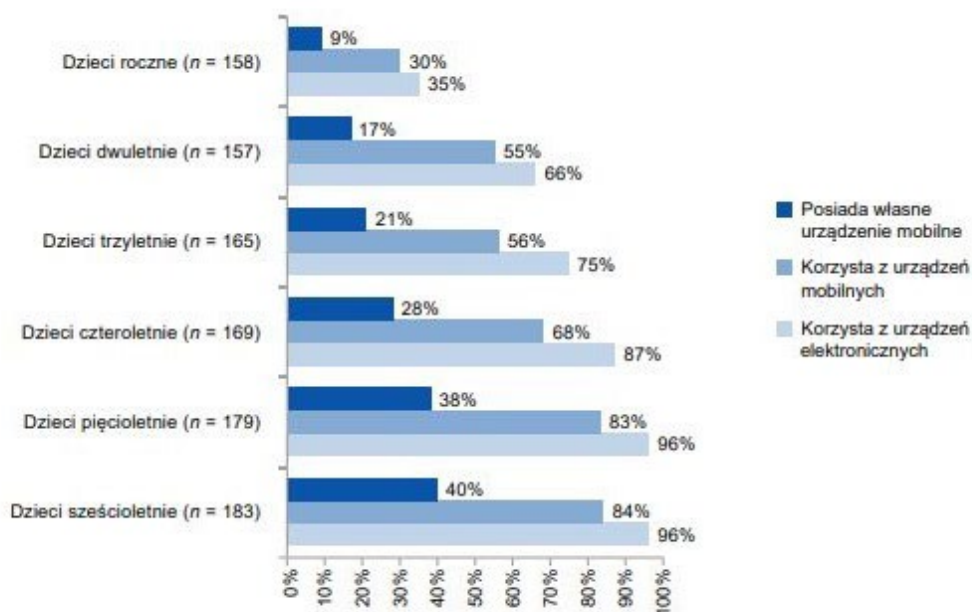
Oczywistym jest, że oferta socjalizacyjna szkoły i rodziny nie jest w stanie objąć zasięgiem wszystkich tych elementów, których nośnikiem w dzisiejszym świecie stały się media elektroniczne. O ile telewizja ma zasięg informacyjny i może zajmować się przekazem pewnych wartości i postaw (mniej lub bardziej użytecznym dla przebiegu procesu socjalizacji) o tyle Internet jest już medium bardzo interaktywnym, pozwalającym na swobodne komunikowanie się i wchodzenie w interakcje mające niemalże charakter „face to face” (Ryc. 1).

Interakcje tego typu mogą stanowić uzupełnienie podejmowanych realnie (w postaci przynależności do różnorodnych grup i kręgów społecznych) działań wychowawczo-socjalizacyjnych, ale istnieje też realne niebezpieczeństwo, że mogą stać się przyczyną wycofania jednostki z poszczególnych społecznych kręgów, powodując zaburzenia w pełnieniu przez nią ważnych społecznie ról na przykład roli kolegi, członka grupy rówieśniczej, dobrego ucznia. Mogą też być przyczyną zaburzenia kontaktów z rodzicami czy rodzeństwem [4]. Nie chodzi tutaj jedynie o ryzyko zetknięcia się dziecka z niedobrymi z punktu widzenia ładu

społecznego treściami, jakie może obserwować w Internecie, ale także o zastąpieniu przez to medium realnego obszaru rzeczywistości, w którym dziecko powinno zaspokajać elementarne potrzeby – przynależności, rozwijania zainteresowań, akceptacji, itp. Rozpatrując problem, dotyczący tego, czy i na ile media elektroniczne zastępują jednostce uczestniczenie w takich realnych układach społecznych, jak grupa rówieśnicza, krąg rodzinny, grupa wsparcia, itp., należy założyć, że im mniej atrakcyjna wyda się dziecku oferta kierowana do niego ze strony środowiska społecznego, tym łatwiej i chętniej ulegnie ono ofercie zawartej w propozycji ze strony mediów. Należy dbać o to, aby realne uczestnictwo dziecka w życiu społecznym (szeroko pojętym) nie ucierpiało w wyraźny sposób, skutkując jego społecznym wycofaniem, bądź zanikiem zdolności do nawiązywania normalnych, realnych relacji i interakcji. Grupy społeczne będące podmiotami procesu socjalizacji upowszechniają wzór człowieka dobrego lub wiele różnych wzorów dobrego człowieka. Mass media można uznać za nosiciela takich wzorów oraz swego rodzaju „pośrednika” w ich przekazywaniu przez kręgi socjalizacyjne. Kultura masowa wypromowała nowe postacie zgromadzeń, zbiorowości, które skupiają w różnych ośrodkach kibiców, fanów, wyznawców, zwolenników partii politycznych. Kibice i fani mają wyraźnie utylitarne nastawienie do terytorium. Ma ono służyć manifestowaniu przynależności do wspólnoty, do zbiorowości, nie jest natomiast składnikiem świadomości historycznej tych, którzy aktualnie manifestują przynależność do wspólnoty. Identyczność zachowań, a nie identyczność biografii i rodowodów społecznych czy kulturalnych łączy kibiców i fanów. Brak stałych ośrodków skupienia sprawia, że nie wytwarzają się silne, trwałe więzi, poza jednostkowymi silnymi reakcjami emocjonalnymi na takie same obserwowane wydarzenia. Hajduk odnosi się tu do przejawów zachowań, które są odpowiedzią na wytwory kultury masowej, promowanej w dużym stopniu przez mass media. Można więc, zastosować analogię odnoszącą się do relacji między przejawem a źródłem. Rodzi się konkluzja, że normy i wzory, jako element kapitału

kulturowego jednostki, których nośnikiem są mass media, są często pozbawione odniesienia do tła czasowo-przestrzennego, w którym jednostka żyje, mogą być, więc, z punktu widzenia obowiązującego w środowisku ładu społecznego nieprzydatne, lub wręcz szkodliwe. Oczywiście jest, że część treści, z jakimi spotyka się dziecko w środkach masowego przekazu, może stanowić istotne uzupełnienie, stanowiące niebagatelny czynnik dla rozbudowy kapitału kulturowego jednostki. Dotyczy to zwłaszcza obszarów peryferyjnych geograficznie – wsi, małych miasteczek, gdzie oferta kulturalna jest bardzo uboga bądź nie występuje w ogóle, a środki masowego przekazu i komunikowania mogą być często jedynym jej nośnikiem [16; 17]. Dotyczy to także takich rodzin, w których rodzice nie są twórcami, odtwórcami bądź uczestnikami takich form aktywności, które bezpośrednio odnoszą się do życia kulturalnego, a system wartości, jakie przekazują dziecku opiera się wyłącznie na dziedziczonych w drodze transmisji międzypokoleniowej wzorów i wartości, często stanowiących już artefakty życia zarówno społecznego, jak i kulturowego. Można założyć, że to, na ile dziecko zinternalizuje normy i wzory zachowań propagowane i napotykanne przez nie w środkach masowego przekazu i komunikowania, jest

zależne w dużym stopniu od tego, na ile promowane w rodzinie i innych realnych kręgach wychowawczych modele życia, normy i wzory, odpowiadają jego potrzebom o podłożu społeczno-kulturowym. Nie można oczywiście wykluczyć, że pomimo dużej dbałości środowiska wychowawczego o zaspokajanie tych potrzeb u wychowanka, przedstawiania mu bogatej kulturowo oferty oraz dobrego motywowania społecznie pożądanym wzorów i systemów norm, dziecko nie przyswoi innych- mniej pożądanym, których nośnikiem są mass media, bądź że nie ulegnie negatywnym wpływom, przez nie niesionym. Ten aspekt zależy, jednakże, w dużej mierze od sposobów i stopnia nasilenia kontroli sprawowanej wobec wychowanka przez osoby realizujące proces wychowawczy [5; 9]. Sposoby te powinny dotyczyć nie tylko selekcjonowania audycji telewizyjnych oglądanych przez dziecko, czy czuwania nad sposobami poruszania się przez nie w Internecie, ale także, a może przede wszystkim, obserwacji skutków tego typu aktywności podejmowanej przez dziecko. W dzisiejszej rzeczywistości jest sprawą oczywistą, że środki masowego przekazu i komunikacji wywierają silny wpływ na szereg aspektów osobowości odbiorcy. Nie można zakładać, że wszystkie te wpływy są złe. Trzeba przyjąć je

Ryc. 2. Posiadanie urządzeń mobilnych oraz korzystanie z nich

Źródło. Gfk-polonia

w obszar systemów wychowawczych i poddawać bacznej obserwacji, jak każdy element wychowawczego wpływu. Im mniej pozytywnych oddziaływań będzie dotyczyć dziecka ze strony jego realnego środowiska wychowawczego, tym wyższy będzie wpływ mediów na kształtowanie się u niego systemu wartości (Ryc. 2).

Jak już nadmieniono w punkcie poprzednim, szeroki dostęp mediów elektronicznych może stanowić realną pomoc w procesie wychowawczym, a zwłaszcza w tych jego aspektach, które odpowiadają za wprowadzanie w obszary kulturalne, odmienne kulturowo, historyczne – o wymiarze edukacyjnym, itp. Środki masowego komunikowania w Polsce wyznaczają atrakcyjność niektórych dziedzin kultury (muzyki, śpiewu, filmu, ideologii, religii, sportu) i jednej dziedziny nauki- historii [10; 19]. Izdebska nie odnosi się w swojej wypowiedzi do Internetu. Należy zwrócić uwagę, że to medium znacznie wykracza sposobami i zasięgiem oferty poza wymienione przez Izdebską czynniki, przynajmniej, jeżeli chodzi o dziedzinę nauki. Jednakże należy w odniesieniu do wszelkich treści z którymi styka się za pośrednictwem mediów elektronicznych, poddawać nieustannej obserwacji i analizie pod kątem ich przydatności i użyteczności w procesie wychowania. Nad zastrzeżeniami dotyczącymi problemu czy zagadnienia, dotyczącego tego, czy i na ile media elektroniczne mogą stać się środkiem służącym, bądź wspomagającym proces socjalizacji, toczy się szereg dyskusji, mających na uwadze różnorodne zastrzeżenia, co do korzyści płynących z takich form socjalizacji. Źródłem tych zastrzeżeń są dyskusje wokół wartości, które mają respektować instytucje mass mediów w działalności programowej. Innym powodem sygnalizowanej ostrożności jest krytyka programów telewizji za dostarczanie negatywnych wzorców postępowania, upowszechnianie zachowań agresywnych, pornografii, hedonizmu, pochwałę nadmiernych aspiracji konsumpcyjnych, upowszechnianie kultury masowej, kształtującej wzory reakcji emocjonalnych bez motywowania do kontemplacji czy do poszukiwania wzorów życia wypełnionych wartościami transcendentalnymi. Są też różne wątpliwości zgłaszane przez przed-

stawicieli partii politycznych, dotyczące przywilejów korzystania z mass mediów przez niektóre z nich. Z zarzutami tymi trudno prowadzić merytoryczną dyskusję, mass media bowiem, emitując różne programy, upowszechniają różne wartości, za ważne uznają wiele problemów, zakładając, że wiedza o nich poszukiwana jest przez widza, lub słuchacza [5; 14]. Szeroka dostępność mass mediów oraz wachlarz oferty programowej proponowanej przez nie, sprawiają, że można stwierdzić, iż upowszechniają one różne dziedziny kultury, także takie, które nie są dostępne w programie kształcenia szkolnego. Upowszechniają różnorodne wzory przebiegu życia, różnorodne wzory sukcesu. Nie sposób odmówić mass mediom szeregu pozytywnych oddziaływań wychowawczych i ich znaczenia dla wprowadzania w kulturę i przygotowania do pełnienia ról człowieka dorosłego. Nie powinno się jednak „powierzać” mediom wychowywania dzieci i młodzieży. Przekaz płynący z mediów powinien stanowić pomoc, swoiste narzędzie w rękach osób wychowujących. Nie powinien, zaś, w sposób realnych zastępować ich oddziaływań na osobę wychowanka.

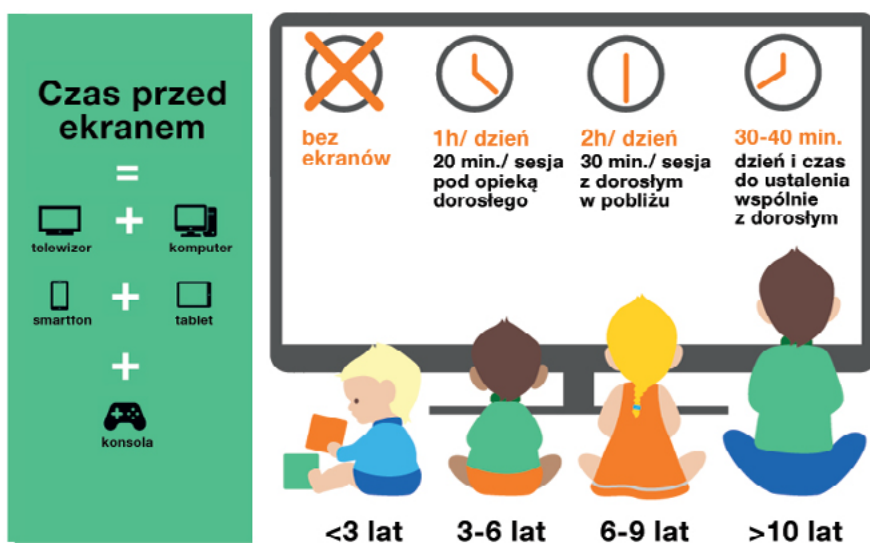
We współczesnym świecie obecność różnego rodzaju mediów elektronicznych jest tak ekspansywna, że nie sposób nie dostrzegać ich realnego znaczenia i wpływu na niemal wszystkie dziedziny ludzkiego życia [18]. Za pośrednictwem mediów ludzie otrzymują informacje, komunikują się, uczą i bawią, a więc, zaspokajają szereg ważnych z punktu widzenia jednostkowego i społecznego potrzeb oraz realizują swoją różnorodną działalność. Wiele istotnych, w społeczeństwach tradycyjnych (przeinformatycznych) barier straciło swoje znaczenie – dzięki mediom przestały być przeszkodą odległości geograficzno-przestrzenne, a postępująca wraz z rozwojem mediów globalizacja, przyczynia się do coraz szerszego uniwersalizmu kulturowego i zanikania izolacjonizmu w tej dziedzinie. W sytuacji, kiedy każdy niemal człowiek ma kontakt lub przynajmniej czasowy dostęp do telewizji i Internetu, bardzo zasadne wydaje się podjęcie analizy wpływu tych mediów, na te jednostki, które znajdują się w okresie życia, w jakim niezbędne jest podejmowanie wobec

nich różnorodnych oddziaływań wychowawczych. Rodzice i inni wychowawcy, powinni poświęcać wiele uwagi analizie treści, z którymi styka się wychowanek za pośrednictwem Internetu czy telewizji. W rodzinach pochodzenia, gdzie dziecko po raz pierwszy poddawane jest oddziaływaniom socjalizacyjnym, powinno się wpajać mu takie normy, które pozwolą jemu samemu na przyjęcie bądź odrzucenie odbieranych za pośrednictwem mediów treści. Kodeks etyczno-normatywny, jaki przyswaja dziecko we wczesnym okresie socjalizacji, jest bardziej trwały, niż wszelkie inne normy i wzory, jakie wpajane mu są na późniejszych etapach pracy pedagogicznej, edukacyjnej czy socjalizacyjnej. Wiadomym jest, że zetknięcie się dziecka ze środkami masowego przekazu i komunikowania jest nieuniknione. Wiadomym jest, także, że środki te są nośnikiem różnorodnych – mniej lub bardziej pożądaných przez osoby wychowujące treści. Aby proces wychowania przebiegał w jak największym zbliżeniu do założonego przez wychowujących modelu wychowania, konieczna jest kontrola tych treści, ale także odpowiednie podejście do bilansu korzyści i strat, jakie niosą dla procesu wychowania mass media. Ważne, z punktu widzenia korzyści, jest zwłaszcza ułatwianie kontaktu dziecka z wszelkimi wytworami kultury, często niedostępnymi, chociażby ze względu na miejsce zamieszkania, sytuację materialną rodziny, ofertę programową szkoły, czy

też brakiem uczestniczenia w różnych formach kultury przez członków rodziny pochodzenia.

Mass media mogą być czynnikiem wyraźnie wpływającym na wyrównywanie szans dostępu do kultury, nauki, obserwacji innych form społeczeństw niż własne, uczenia się poszanowania i tolerancji dla inności itp. Rodzice i nauczyciele powinni jednak zwracać baczną uwagę na dziecko, które większość czasu spędza przed telewizorem, czy w Internecie (Ryc. 3).

Poza szeregiem zagrożeń, które mogą czyhać na nie, jeśli pozostawi się poza kontrolą rodzicielską wybory stacji telewizyjnych i stron internetowych, zachowanie takie może być sygnałem, że dziecko boryka się z jakimiś problemami w życiu realnym, rzeczywistym. Problemy te mogą dotyczyć zaburzeń emocjonalnych, trudności interakcyjnych z rówieśnikami, brakiem poczucia przynależności i akceptacji, wycofaniem społecznym, itp. To rodzice i nauczyciele powinni dołożyć wszelkich starań, aby dziecko umiało rozróżniać świat realny i jego wymogi od modeli życia lansowanych w mass mediach, i aby czerpiąc z nich, zinternalizowało te wzory i normy, które są pożądane z punktu widzenia jego środowiska społecznego. Mass media, ich przekaz-pozostający pod nieustanną analizą wychowawców i rodziców, stanowić mogą niebagatelny czynnik wspomagający w procesie wychowania, edukacji i socjalizacji jednostki.

Ryc. 3. Czas spędzony przed ekranem wg wieku

Źródło: Orange.pl

Podsumowanie. Podsumowując próbę wyjaśnienia problemu związanego z tym, na ile telewizja i Internet mogą wpływać na przebieg procesu socjalizacji jednostki można sformułować następujące wnioski:

– Dostępność mediów generuje ich wpływ. Szeroki dostęp telewizji i Internetu wpływa bez wątpienia na przebieg procesów socjalizacyjnych.

– Siła tego wpływu zależy od innych wpływów wychowawczych. Wpływ ten może być tym silniejszy i wyraźniejszy im mniejszy jest nakład pracy wychowawczej powołanych do tego kręgów wychowawczych-rodziny, szkoły, otoczenia sąsiedzkiego, grupy wyznaniowej, itp.

– Wpływ mass mediów jest tym większy, im mniej uwagi poświęcono osobie wychowanka w innych działaniach socjalizacyjnych. Im mniej norm i wzorów zachowań, ważnych z punktu widzenia pożądanego ładu społeczno-kulturowego, wpojono jednostce na drodze socjalizacji pierwotnej, tym łatwiej przyswoi ona sobie normy i wzory, których nośnikiem mogą stać się mass media.

– Osoby wychowujące powinny kontrolować treści, które za pośrednictwem mass mediów odbiera dziecko. Sposób sprawowania nieustannej kontroli, w różnych jej formach jest warunkiem wyselekcjonowania takich elementów wpływu treści przekazywanych przez mass media, które mogą być pozytywne z punktu widzenia pożądanego w wychowywaniu elementów.

– Osoby wychowujące powinny wpływać na odbierane treści. Rodzice i nauczyciele powinni nie tylko czuwać nad tym, jakie treści docierają do dziecka, ale także wpływać na ich wybór przez dziecko, poprzez proponowanie poszczególnych audycji telewizyjnych, czy polecanie stron internetowych.

– Zaspokajania ważnych z punktu widzenia swojego miejsca w społeczeństwie potrzeb, dziecko może poszukiwać za pośrednictwem mass mediów. Jeżeli krąg społeczny jednostki nie zaspokaja jej potrzeb przynależności, poczucia akceptacji, realizacji i rozwijania zainteresowań, jest wysoce prawdopodobne, że sposobów realizacji tych potrzeb będzie ona poszukiwać za pośrednictwem mediów elektronicznych,

zwłaszcza Internetu, czerpiąc z nich zarówno wzorce pozytywne, jak i negatywne.

– Treści przekazywane za pośrednictwem mass mediów są narzędziem wpływu wychowawczego. Media elektroniczne i przekazy przez nie realizowane oddziałują podobnie, jak każde narzędzie wpływu społeczno-wychowawczego powodując określone reakcje wychowanka.

– Treści napotymane w mass mediach są niejako „filtrowane” za pomocą zinternalizowanych już norm i wartości. Jakość i zasięg tego wpływu zależą od zinternalizowanych już przez wychowanka norm i wzorów zachowań, która to internalizacja dokonała się na drodze socjalizacji pierwotnej.

– Dziecko jako odbiorca, jest pierwszą osobą, analizującą odebrane treści – rolą rodziców jest pomoc w ich ocenie. Dziecko odbierając treści, których nośnikiem są mass media przede wszystkim samo dokonuje ich analizy i przydatności w realnym życiu. Rolą rodziców jest przedstawianie sposobów oceny tych treści w sposób aprobujący bądź potępiający.

– Dzięki mediom dziecko zyskuje możliwość obserwowania różnych form kultury, nauki i sztuki. W kręgach społeczno-socjalizacyjnych, które z różnych względów uniemożliwiają jednostce poddawanej oddziaływaniom wychowawczym dostęp do instytucji kulturalnych o szerokiej ofercie programowej, mass media mogą być nośnikiem różnych, pozytywnych treści o ładunku normatywnym czy kulturowym.

– Uczestnictwo w odbiorze treści medialnych może być pozytywne. Dotyczy to zwłaszcza kontaktu i uczestnictwa z przejawami tzw. kultury wysokiej. Poprzez Internet można oglądać np. galerie sztuki, odwiedzać muzea, na bieżąco śledzić wszelkie nowości, poszukiwać wiedzy podręcznikowej, opracowań naukowych, dotyczących różnych dziedzin, itp.

– Wpływ mediów na kreatywność i samokreowanie osoby wychowanka. Media kreują różne wzory budowania biografii, pokazują różnorodne formy przebiegu życia, poszerzając niejako możliwości dokonywania wyboru, kalkulacji kosztów (strat i zysków) wiążących się z podejmowaniem różnych form życiowej

aktywności, wpływają na kreatywność w sposobach budowania własnej biografii.

– Konieczność dostrzegania ważności roli mediów w życiu dziecka przez osoby zajmujące się jego wychowaniem, socjalizacją i edukacją. We wszystkich aspektach związanych z omawianym zagadnieniem niezwykle ważna jest rola osób, które odpowiedzialne są za prze-

bieg procesu wychowania jednostki. Ekspansja mediów elektronicznych na bardzo wiele dziedzin życia codziennego, zarówno na obszarze rodziny pochodzenia, kręgów sąsiedzkich i rówieśniczych, jak i szkoły, sprawia, że nie można ich traktować tak, jakby były bez znaczenia, bądź umniejszać ich znaczenie dla procesu wychowania.

Bibliografia

1. Bronfenbrenner U. (1981). *Die Okologie der menschlichen Endwischung*. Stuttgart.

2. Diachenko-Bohun M., Hrytsai N., Grynova M., Grygus I., Skaliy A., Hagner-Derengowska M., Napierała M., Muszkieta R., Zukow W. (2020). Historical Retrospective of the Development of Scientific Approaches to Health-Saving Activity in Society. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(1), 31–38. <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/692>

3. Diachenko-Bohun M., Rybalko L., Grygus I., Zukow W. (2019). Health Preserving Educational Environment in the Condition for Information Technologies. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(2), 93–101. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i2.2075>

4. Hajduk E. (1999). Układy społeczne i ich funkcje socjalizacyjne. *Zarys problemów*. Zielona Góra.

5. Izdebska J. (1996). Rodzina, dziecko, telewizja: szanse wychowawcze i zagrożenia telewizji. Białystok.

6. Kłosowska A., Bourdieu Pierre. (1998). *Encyklopedia socjologii*, t. I. Warszawa.

7. Komorowska J. (1991). *Telewizja i wychowanie. Dziecko we współczesnej Polsce*. J. Komorowska (red.), t. I. Warszawa.

8. Kowalski D., Skalski D., Grygus I., Kindzer B. (2020). Wybrane zagadnienia edukacji zdrowotnej w realizacji nordic walking w okresie pandemii. *Kultura fizyczna i edukacja zdrowotna: wybrane zagadnienia w aspekcie pedagogicznym*. Red. nauk. D.W. Skalski, B.M. Kindzer. Starogard Gdański.

9. Kowalski D., Skalski D., Makar P., Pęczak-Graczyk A., Skalska E. (2020). Aktywność fizyczna osób starszych jako gwarant samodzielności. *Medycyna i zdrowie: wybrane aspekty ratownictwa*. T. 4. Red. nauk. D. Skalski, B. Duda-Biernacka, D. Kowalski, R. Zwara. Starogard Gdański.

10. Moska W., Skalski D., Kowalski D. (2018). Trening zdolności motorycznych w pływaniu. *PSW w Starogardzie Gdańskim, Starogard Gdański*. 132–135.

11. Novopysmennyi S., Diachenko-Bohun M., Hrytsai N., Grygus I., Muszkieta R., Napierała M., Hagner-Derengowska M., Ostrowska M., Smolenska O., Skaliy A., Zukow W., Stankiewicz B. (2020). Implementation of electronic health control technologies in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, Vol 20 (Supplement issue 2), 921–928.

12. Nowak S. (1965). *Metodologia badań społecznych*. Warszawa.

13. Okoń W. (1998). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa.

14. Olechnicki K., Załęcki P. (1997). *Słownik socjologiczny*. Toruń.

15. Sitkar S., Voitovych O., Horbatiuk R., Sitkar T., Shrol T., Poliukhovych N., Grygus I., Zukow W. (2022). The intellectual system of movies recommendations based on the collaborative filtering. *Journal of Education, Health and Sport*. 12(3):115–127. <http://dx.doi.org/10.12775/JEHS.2022.12.03.010>

16. Skalski D., Kowalski D., Ostrowski A., Makar P., Stanula A. (2021). Dewiacje w sporcie wyczynowym a ich wpływ na edukację zdrowotną. *Medycyna i zdrowie: wybrane aspekty ratownictwa*. T. 4. Red. nauk. D. Skalski, B. Duda-Biernacka, D. Kowalski, R. Zwara.

17. Skalski D., Lizakowski P., Nesterchuk N., Grygus I. (2018). Klasowe i warstwowe uwarunkowania uczestnictwa w sporcie a edukacja zdrowotna. *Rehabilitation & recreation*. 3:132–138.

18. Szczepański J. (1970). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa.

19. Znaniecki F. (1972). *Socjologia wychowania*, t. I. *Wychowujące społeczeństwo*. Warszawa.